

Ženski likovi u "Posljednjim Stipančićima"

Kordić, Kristina

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:447313>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Kristina Kordić

**Ženski likovi u „Posljednjim Stipančićima“
(ZAVRŠNI RAD)**

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Kristina Kordić
Matični broj: 0009063794

Ženski likovi u „Posljednjim Stipančićima“

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: prof. dr. sc. Goran Kalogjera

Rijeka, 6. rujna 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. AUTORITET I OBITELJ	2
2.1. Patrijarhat i feminizam.....	4
3. ŽENSKI LIKOVI.....	7
3.1. Valpurga.....	7
3.1.1. Valpurgin odnos prema djeci.....	7
3.1.2. Odnos između Valpurga i Ante.....	9
3.2. Lucija.....	11
3.2.1. Lucijin odnos prema Anti i Alfredu.....	12
3.2.2. Lucijin odnos prema majci.....	13
3.2.3. Bratska ljubav ili nedostatak ljubavi.....	13
3.3. Poveznica između Lucije i Valpurga	14
4. ODGOJ ŽENA	15
5. OBRAZOVANJE.....	16
6. ZAKLJUČAK	18
7. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI.....	19
8. POPIS LITERATURE	20

1. UVOD

Ovim ću radom pokušati osvijestiti samo jedan dio problematike kojom se bavio hrvatski realist Vjenceslav Novak, autor *Posljednjih Stipančića*. Prije svega ću analizirati položaj žena u senjskoj patricijskoj obitelji Stipančić, problematiku patrijarhalnog odgoja i isključenosti žena iz svih sfera javnog života. Pri tome ću se posvetiti detaljnijoj analizi glavnih ženskih likova, Lucije i Valpurga, njihovim problemima i svemu onome što ih sprječava u življenju normalnog života. Osvrnut ću se na formiranje sebstva i identiteta, odnos muških članova obitelji prema njima dvjema te na one značajke koje članove ove obitelji čine međusobno jednakim, sličnim ili različitim.

Posljednji Stipančići je roman o propadanju senjskih patricija u prvoj polovici devetnaestog stoljeća. Prikazuje prodor ilirskih ideja u Senj, odnarođivanje stanovništva, propadanje patricija, uspon građanstva te općeljudske probleme kao što su problematika roditeljstva, odgoja te odnosa pojedinca i obitelji. Bavi se obiteljskom tematikom, patrijarhatom, mogućnošću ili nemogućnošću formiranja sebstva pojedinca kroz obiteljske odnose. Tijek obiteljskog rasapa jedan je sloj piščeva razmatranja, a širi kontekst društveno-ekonomskih, gospodarskih i političkih previranja, koja su od bitnog utjecaja i na tijek propadanja Stipančića, čine drugi sloj romana. Vjenceslav Novak u romanu prikazuje nekoliko generacija Stipančića, zaustavljajući se na posljednjoj koju čine Ante, Valpurga te njihova djeca Juraj i Lucija. Roman je građen po načelu uokvirene kompozicije. Počinje zimi 1834., opisom završetka života Lucije i Valpurga, a zatim retrospekcijom postupno prikazuje uzroke bijednog kraja ženskog dijela nekad ugledne obitelji. U posljednjim poglavljima iz pripovjedačke sadašnjosti prikazuje zadnje trenutke njihova života. Razvojem radnje u romanu osjećamo sve veće ganuće i suosjećanje prema Luciji i Valpurgi, koje završavaju život nesretne, nemoćne, siromašne, gladne i

iznevjerene. Pri tome možemo reći da je Lucija tragični lik ovog djela, a Valpurga tip žene patnice. Kroz pojedinačne sudbine daje se slika života hrvatskog čovjeka u 19. stoljeću. Novak je izbliza sagledavao podgorske ljudske sudbine, otkrivajući tragiku izazvanu socijalnom nepravdom. Bio je impresioniran socijalnim nesrećama podgorskih ljudi¹. *On uvijek prikazuje svijet Senja i Podgorja. Taj svijet najbolje poznaje i rijetko kad se udaljava od njega. Čak kada slika Zagreb i zagrebačku sredinu, Novak je opet sa svojim zemljacima. Piše o sudbini đaka, studenata u dodiru sa stranim svijetom, strancima, kojima je cilj da odnarođe inteligenciju. Jedini put da čovjek osigura egzistenciju u takvim uvjetima je put izdaje rođene majke, naroda i zemlje, ali i sebe samoga².*

2. AUTORITET I OBITELJ

Čovjek je podložan nekim zakonitostima prirodnog događanja. Utjecaj obitelji na razvoj čovjeka je utjecaj društveno dominantnih odnosa, pri čemu je obitelj kao agent društva³. U društvu 19. stoljeća je sasvim normalno ženski krug kretanja ograničiti na kuću, rađanje, odgoj i sve ono što pripada privatnoj sferi. Muškarci mogu slobodno sudjelovanje u javnom životu, politici, neograničeno se kretati, bez ikakvog polaganja računa bilo komu. *Svaki pojedinac je uklopljen u prirodnu i društvenu okolinu. Ona je istovremeno i predmet i ograničavanje njegova zadovoljavanja nagona. Potrebe ga tjeraju na mijenjanje okoline u smislu zadovoljavanja vlastitih nagona, dok ga okolina prisiljava na prilagođavanje potreba i poticaja⁴.* U maloj patrijarhalnoj obitelji, vanjska sila istupa naspram djeteta odraslog u porodici u liku oca. Prema

¹ Babić, Dragomir: *Podgorska dimenzija Vjenceslava Novaka* // Senjski zbornik, 10/11(1983/84), 240.str.

² Čolak, Tode: *Ka piscu i delu- Izabrani portreti, rasprave i eseji iz novije hrvatske književnosti*, Sarajevo, 1978, IGKRO „SVJETLOST“, OOUR, Zavod za udžbenike, 58. str.

³ Fromm, Erich: *Autoritet i porodica*, Zagreb, 1986., Naprijed, 10. str.

⁴ isto, 59. str.

patrijarhalnom ocu obično se iskazuje strahopoštovanje, a ponekad više osjećaj mržnje ili straha. Od oca se strahuje i sluša ga se odmah i bez protivljenja. Valpurga se morala podčiniti Antinom autoritetu. Ponekad imamo dojam da ju to oduševljava jer prihvaća svoju situaciju bez imalo protivljenja. Autoritarna situacija prisutna je čak u odnosu sina prema ocu. U trenutku Jurjeva odlaska na školovanje u Beč, Antin autoritet koji je imao nad sinom, malo pomalo opada. Odlazak na školovanje je jedan vid bijega od autoriteta. U ovisnosti o autoritetu, postavlja se problem razine slobode koju je pojedinac dosegao. Tek kada je otišao iz Antinog životnog prostora, domene u kojoj on određuje pravila, Juraj je mogao okusiti slobodu, raditi što i kako želi.

Ante Stipančić je promatran u okvirima javnog i privatnog, obiteljskog života, a upravo on povezuje ta dva okvira. On je „glava“ obitelji, autoritetni otac u patrijarhalnoj obitelji, koji poput božanstva upravlja sudbinom i voljom te određuje smjer kretanja svih članova obitelji, a posebice ženskih. Valpurga i Lucija žive u svom, od stvarnosti odijeljenom svijetu. Ante se prema njima odnosi kao prema stvarima, određujući svaki njihov korak.

Ante sve nade polaže u nadarenog sina Jurja, ali u svojoj očinskoj ambicioznosti on ga upropaštava. Divljenje iskazano sinu, nasuprot potpunom ignoriranju kćeri, također je egocentričan i nesebičan Stipančićev osjećaj. Sinovljev uspjeh Ante ističe kao osobnu zaslugu, naslijeđe koje mu je on genetski i odgojno darovao, pa je bez sumnje sin takvoga oca morao biti genijalno nadaren i uspješan.

U obiteljskim odnosima dolazi do izražaja Antin kruti roditeljski autoritet, tiranski karakter, konzervativnost i patrijarhalnost, koja se naročito očituje u odnosu prema ženskim članovima obitelji. Također, zaokupljen je dokazivanjem svoje patricijske superiornosti te zahtjeve njezina održavanja nameće svim članovima obitelji, a posebno sinu, kao primarni cilj njegova intelektualnog napretka.

Antini roditelji su bili krčmari, a on se pokušavao izdići iz toga i prisvojiti plemićki položaj. Želja za pripadnošću plemstvu obilježila je Antin odnos prema obitelji te njegovo djelovanje. Antu se uvijek moralo slušati bez suprotstavljanja jer on je posjednik materijalnih sredstava, taj koji osigurava egzistenciju svoje obitelji. Njegov obiteljski autoritet na kraju postaje kompenzacija za nedostignuti društveni autoritet. Roman prati opadanje očinskog autoriteta i najavljuje krizu obitelji s obzirom na društvene, klasne, gospodarske i političke promjene⁵. Stipančić gubi autoritet u obitelji, što se prije svega vidi kroz Lucijino oslobađanje i Jurjev bijeg, odnosno nastojanje da se odupre očevoj volji.

Obitelj, prema Augustu Comteu, počiva na tri konstantna odnosa: odnosu jednakosti među braćom, odnosu poštovanja između djece i roditelja te odnosu autoriteta i poslušnosti između muškarca i žene⁶. Odnos među članovima obitelji Stipančić razmotrit ćemo kasnije.

2.1. Patrijarhat i feminizam

Patrijarhat je društveno poželjna pojava koja podrazumijeva vlast muškaraca nad ženama. Žene, ženskost i ženska tijela predstavljaju sve privatno, sve što je isključeno iz javne sfere. U patrijarhalnoj zajednici žene nemaju sposobnosti koje su nužne za politički život. One predstavljaju prijetnju političkom poretku te zbog toga moraju biti isključene iz javnog života. S druge strane, muškarci upotrebljavaju razum kako bi suzbili osjećaje, razvili osjećaj pravde te tako održavali građanski zakon⁷. Za žene se smatra da su ovisne o muškarcima, ne mogu bez njih te im se stoga moraju pokoravati i ispunjavati im

⁵ Durić, D., *Autoritet i obitelj u romanu "Posljednji Stipančići" Vjenceslava Novaka // Kroatologija*. 2, 1(2011), 24.str.

⁶ Katunarić, Vjeran: *Ženski eros i civilizacija smrti*, Zagreb, 2009., Naklada Jesenski i Turk, 17. str.

⁷ Pateman, Carole: *Ženski nered, demokracija, feminizam i politička teorija*, Zagreb, 1998, Ženska infoteka, 12. str.

želje. U modernom životu majčinstvo ima patrijarhalno značenje, smatra se antitezom dužnosti muškaraca i građanina⁸.

Jean Jacques Rousseau kaže kako ljudi propadaju zbog ženskog nereda. *Žene su izvor nereda jer je njihova priroda takva da ih nužno vodi do razornog djelovanja u društvenom i političkom životu. Žene imaju neki poremećaj u samom svom moralu, koji može dovesti do uništenja države*⁹. Rosseau kaže da je obitelj najbolji primjer društvene institucije koja slijedi zakon prirode. Ondje starost ima primat pred mladošću, a muškarci prirodno vladaju nad ženama. Za njega je obitelj nužno patrijarhalna. Uključenost muškaraca u javni život znači da im je ostalo malo snage za suprugu i obitelj. Tako je žena potisnuta u pozadinu, ostaje joj da bude podložna i potlačena dok muškarac vlada i određuje pravila. *Patrijarhalna tvrdnja kako za podređenost žena muškarcima utemeljenje postoji u prirodi jest tvrdnja da ženskim tijelom mora ovladati muški razum*¹⁰.

Patrijarhat počiva na pozivanju na prirodu te tvrdnju kako *ženina prirodna funkcija rađanja određuje i njezino mjesto u kući te podređen položaj*. Valpurgina je uloga tako da rađa, a reprodukcija je ekvivalent muškoj produkciji. Pri tome se treba osvrnuti na dihotomiju prirode i kulture. *Na prirodu se uvijek gleda kao na niži oblik organizacije nego je to kultura. Kultura je kreacija i svijet muškaraca jer su žene zbog svoje biologije i tijela bliže prirodi nego muškarci te zato što ih podizanje djece i kućanski poslovi povezuje s prirodom. Žene i kućna sfera tako se pokazuju kao inferiorne u odnosu na kulturnu sferu i muške djelatnosti, a na žene se gleda kao na nužno podređene muškarcima*¹¹.

⁸ isto, 20. str.

⁹ isto, 25. str.

¹⁰ isto, 51. str.

¹¹ isto, 119. str.

Idealna situacija bi bila ona u kojoj društveni poredak počiva na individualnosti, gdje su muškarac i žena biološki različita, ali ne i neravnopravna bića. Muškarci i žene bi trebali imati odgovarajuća društvena mjesta i zadaće.

Autorica Carole Pateman je skrenula pozornost na problem što ga postavlja pretpostavka da je ženino prirodno mjesto privatno, mjesto supruge i majke u kući, kako bi ukazala na edukacijske i razvojne konzekvencije političke percepcije¹². Za žene se općenito govori i misli da su emotivne, neracionalne, nisu sposobne za kontrolu nad drugima i sobom te unose „nered“ u društvo. Pri tome se rad dijeli na plaćeni i neplaćeni, kućanski rad, a društvene uloge na hranitelja i kućanice.

Patrijarhat je središnja kategorija feminističkog pristupa društvu. Kate Millet kaže da je ono *sveobuhvatna kategorija muške dominacije, struktura različitih elemenata društvenog totaliteta, od bioloških do kulturnih*¹³. „Društvo“ je dugo vremena bilo svijet bez žena. One su uglavnom pripadale obitelji. Onog trenutka kad su počele masovno ulaziti u društvo nastala je važna prekretnica. Javlja se pitanje treba li društvo ostati poprište borbe za opstanak ili postati zajednicom ljudi.

*Ukidanje matrijarhata značilo je lišavanje dostojanstva žena, pretvaranje žena u robinje muške pohote i oruđe za rađanje djece*¹⁴.

¹² isto, 204. str.

¹³ Katunarić, Vjeran: *Ženski eros i civilizacija smrti*, Zagreb, 2009., Naklada Jesenski i Turk, 70. str.

¹⁴ isto, 85. str.

3. ŽENSKI LIKOVI

3.1. Valpurga

Valpurga je tipična tadašnja žena koja bi učinila sve za svoju djecu. Tip je pokorne, podložne žene koja ostaje pasivna i ograničena staleškim te etičkim zahtjevima svoje sredine, a posebno svojega muža čijim se životnim načelima pokorava čak i onda kad ga više nema. Posve predana obiteljskim i majčinskim dužnostima, teško doživljava nepravedan postupak u odgajanju djece, kao i sustavno otuđivanje Jurja koje nameće Ante. Sustavno zatiranje Valpurgine volje i osobnosti oblikovalo je njezinu fatalističku i pasivnu životnu filozofiju te ju pretvorilo u tip obespravljene žene, mučenice koja se ne usuđuje usprotiviti ni autoritarnom mužu ni životnim nedaćama. Nema utjecaja na muža i ponaša se kao jedna od njegovih sluškinja, u boljem položaju od drugih sluškinja samo jer s njim ima djecu i smije objedovati za istim stolom.

Valpurga svoju ulogu shvaća deterministički te se prepušta suprugovu autoritetu bez prigovaranja. Na Valpurgu djeluju dva autoriteta: vanjski u liku supruga kojem se pasivno prepušta te unutarjni, nametnut samim odgojem (osjećaj dužnosti). Ona je tip žene patnice, čest u književnosti i u nekim našim sredinama. Podređena je mužu, iako je svjesna nepravdi koje on čini. Završit će svoj život kao prosjakinja pred crkvom.

3.1.1. Valpurgin odnos prema djeci

Valpurgi je onemogućeno brinuti se za sina jer tu ulogu preuzima Ante. Time se želi ukloniti mogućnost da sin bude emocionalan, da nosi određene ženske karakteristike. Od Jurja se traži da je snažan, racionalan i neemocionalan. Još od djetinjstva mušku djecu se uči da odbace sve žensko.

Iako Valpurga podjednako voli svoju djecu, dopušteno joj je samo odgajati Luciju, učiti je ženskom načinu ponašanja i položaju žena u društvu. Ante joj kasnije često prigovara kada Lucija učini nešto što mu nije po volji. Valpurga iznimno voli svoju djecu i sve bi učinila za njih. Jedino s Lucijom postiže emocionalnu bliskost i povezanost kakvu svaka majka uspostavlja sa svojim djetetom. S Jurjem to ne uspijeva jer joj Ante brani i najmanje iskaze ljubavi prema sinu, ne smije ga ni grliti ni ljubiti. S obzirom na to da joj je zabranjeno odgajanje sina i da gotovo sve vrijeme Juraj provodi s Antom, Valpurga s njim ne uspijeva razviti obostran odnos pun ljubavi i poštovanja. Tek kasnije uviđa da sina nikada nije ni imala, kao da je umro onog dana kada je otišao iz roditeljske kuće. Ni za vrijeme Jurjeva života u Senju ga nije uspjela upoznati jer joj je bilo zabranjeno miješati se u njegov odgoj i obrazovanje. Jedino su za objedom mogli biti svi zajedno, ali to je bio objed u tišini, koju je prekidao samo Ante ispitivanjem Jurjeva znanja.

Valpurga jako voli Luciju i brine se za njezino stanje kada Lucija oboli. Ta briga je čak i pretjerana. Čini sve kako bi se Lucijino zdravstveno stanje popravilo te u očaju pristaje na prevaru s lažnim ljubavnim pismima, čije otkrivanje bi Luciju moglo stajati života. Zabrinuta je kada Lucija počne sumnjati u ta pisma i strahuje: *Bože, bože, što će iz ovoga biti?*¹⁵ Svjesna je da bi varka u kojoj Lucija živi mogla biti presudna za njezin život. Zbog svoje neukosti ne želi pozvati doktora kako bi pregledao Luciju, drži ju zatvorenu u maloj sobici bez zraka, ne pušta ju nikamo van, čineći time nesvjesno pogoršanje njezina stanja. Valpurga je nadživjela Luciju te jako za njom patila, a boljelo ju je što je izgubila sina kojeg kao da nikada nije ni imala. Sin joj ne želi pomoći kada ostane sama, bez Lucije, u gladi i neimaštini. Boli ju što joj je sin stranac kojega s njom ne veže ništa.

¹⁵ Novak, Vjenceslav: *Posljednji Stipančići: povijest jedne patricijske obitelji*, Zagreb, 1994., Mosta, 15.str.

3.1.2. Odnos između Valpurgie i Ante

Ante i Valpurga vjenčali su se dok je njemu bilo četrdeset, a njoj samo šesnaest godina. Ona je tada bila nezrela i neiskvarena, tijelom razvijena, ali iskustvom dijete, a udala se za njega iako ga nije voljela. On je nazvao brod po njoj i to joj se jako svidjelo. Sretna je što se udaje jer će joj za vjenčanje kupiti krasnu odjeću te što će primati i vraćati posjete drugim gospođama u svilenim haljinama. Njihov život nije nikad bio ispunjen milovanjem i zanosima, bili su sasvim suprotne prirode. On iživljeni „svjetski čovjek“, grub i ohol, a ona nježna i puna ljubavi. Iste osobine prenose se i na njihovu djecu: sina Jurja i kćer Luciju. Žena je ovdje samo domaćica, sluga i ništa više od toga.

Valpurgu je u Antino naručje dovelo njezino neiskustvo i nepoznavanje svijeta. Ante ne želi da Valpurga upozna svijet jer bi mogla željeti nešto drugo od onoga što ima. Ante je odgovaralo da u svom posjedu ima mladu, pokornu djevojku koja će mu roditi djecu. Nakon vjenčanja držao ju je zatvorenu u kuću, ni s kim nije razgovarala, a čak joj je i ulaz u njegovu sobu bio zabranjen. Nije se smjela brinuti o Jurju, samo o Luciji. Njezina sloboda je sve više i više gasnula te je u Antinoj kući postala slobodna ropkinja, čuvao ju je od svijeta kao škrtac svoje blago. Smatrao je da se žene ne smiju miješati u muške poslove pa joj ništa nije dopuštao, čak ni sudjelovanje na proslavama nakon Jurjevih odlično položenih ispita. Valpurga se priviknula živjeti takvim životom, nije imala volje mijenjati ga. Ona o Ante misli sve najbolje, idealizira ga, misli da je najbolji muž kojeg je mogla imati. Priviknula se ispunjavati sve njegove želje i podvrgavati se njegovoj volji.

Za Valpurgu možemo reći da je projekcija onog što u viktorijanskom razdoblju engleske književnosti nazivamo kućnim anđelom, pasivna supruga i majka čije su želje usmjerene k rađanju i odgoju djece te služenju muškarcu¹⁶.

¹⁶ Durić, D. *Autoritet i obitelj u romanu "Posljednji Stipančiči" Vjenceslava Novaka // Kroatologija*. 2, 1(2011), 26. str.

Muškarac je nadređen ženi, smatran razumnijim i odgovornijim od žene te stoga predodređen da joj bude vođa.

Odnos Ante Stipančića prema supruzi Valpurgi svjedoči o društvenim izvorima autoriteta te rodnoj dominaciji. Ante je dobar primjer iracionalnog autoriteta¹⁷ jer se odnosi među članovima obitelji ne zasnivaju na ljubavi i poštovanju. Svi odnosi su temeljeni na podčinjavanju i Antinim interesima koji su suprotni interesima njegove djece i supruge.

Stipančićev odnos prema ženi i kćeri otkriva njegov pravi karakter. On svoju bešćutnost iskazuje u situacijama apsolutne nadmoći nad nemoćnima. Valpurga trpi i gasne uz konzervativnog, tiranskog muža koji joj oduzima osnovnu ljudsku slobodu, ali i elementarno pravo na majčinsku ljubav i emotivnu povezanost sa svojom djecom. Valpurga mu se nikada direktno ne suprotstavlja, prihvaćajući time svoj položaj u obitelji. Jednom prilikom, nakon svađe s Lucijom, Ante je pitao ženu je li ikada propustio svoju dužnost prema djeci. Valpurga je to zanijekala, iako je u tom trenutku bila idealna prilika da ukaže na nedostatke njegova zapostavljanja Lucije i pogreške u odnosu prema djeci.

Jednom prilikom Valpurga je rekla sluškinji Veroniki: *Bože moj, zašto smo mi ženske na svijetu? Eto sva briga očeva ide sina, a ova sirotica kao da i nije naše dijete.*¹⁸ Ona uviđa nepravедnost i propuste u mnogim Antinim postupcima, ali njemu direktno se nema hrabrosti suprotstaviti jer je navikla da on uvijek u pravu, a ona jedina kriva za sve.

¹⁷ Fromm, Erich: *Autoritet i porodica*, Zagreb, 1986., Naprijed, 109. str.

Racionalni autoritet označava odnos koji sam sebe teži da razriješi. U iracionalnom autoritetu se javlja mržnja ili neprijateljstvo prema eksploatatoru, kome je čovjek podčinjen suprotno svojim interesima

¹⁸ Novak, Vjenceslav: *Posljednji Stipančići: povijest jedne patricijske obitelji*, Zagreb, 1994., Mosta, 53. str.

3.2. Lucija

Lucija je prestrašena, povučena djevojčica koja odrastajući shvaća da nema pravo na život, slobodu, ljubav. Ona je nepravедno zanemarena, a sve kako bi se potpuna briga posvetila Jurju u kojega se ulažu se nade. Za razliku od majke, Lucija se odupire ocu. Nije toliko pasivna kao majka, opire se autoritetu, ali svojom pobunom ne postiže ništa.

Lucija je najsloženiji i najdetaljnije okarakteriziran lik u romanu. Detaljno je psihološki i etički okarakterizirana. Njezina je ljepota, senzibilnost i mladenačka životnost oštro kontrastirana mrtvilu i hladnoći obiteljskoga života i ambijentu obiteljskoga doma. Sputana je obiteljskim, etičkim i staleškim odredbama i ograničenjima, a stradava zbog emotivne, odgojne, obrazovne prikraćenosti i životne onemogućenosti. U Lucijinu slučaju možemo uočiti kontrast između sna mladosti i zbilje života koji je nemilosrdan i bezobziran.

Lucija je zatvorena u kuću, ne izlazi van u šetnje, ne druži se ni s kim, osim s majkom i sluškinjama. Sputava ju očevo autoritet. Nakon jednog odlaska na ples, sve više počinje žudjeti za životom i slobodom. Sretna je i svjesna da je muškarci primjećuju. Čezne za društvom i zabavama, ali otac joj to ne dopušta.

Lik Lucije Stipančić je najprodubljeniji i najsloženiji ženski lik hrvatske književnosti 19. stoljeća. Njezinu intimnu dramu prate različiti psihološki registri, duhovne metamorfoze i emocionalne gradacije u rasponu od prigušenih osjećaja straha, zapostavljenosti, prevarenosti do burnih i nervoznih reakcija nesretne duše koja žudi za životom, mladenačkom snagom i ljubavlju. Značajan je njezin solilokvij pred slikom muškarca koji ju je prevario i obeščastio¹⁹. Tada se nada kako će on doći po nju, odvesti u svijet među žive ljude i spasiti je iz tog „groba živih“.

¹⁹ Nemeć, Krešimir: *Povijest hrvatskog romana od početaka do kraja 19. stoljeća*, Zagreb, 1995., Znanje, 231. str.

Lucija je simbol i žrtve i bunta, a njezina moralna čistoća raste s poniženjima i uvredama kojima je izložena. Oduzeto joj je pravo na život i radost. Njezina sudbina i sudbina ostalih članova obitelji Stipančić razotkriva naličje građanskog morala i patrijarhalnog odgoja²⁰.

3.2.1. Lucijin odnos prema Anti i Alfredu

Ante Stipančić je malo mario za Luciju, bilo mu je jedino bitno da ona ne ide na ulicu gdje bi došla u dodir s gradskom dječurlijom.

Lucijina pokornost i uslužnost prema ocu je usiljena. Ne voli s njime ni pričati, smatra da ju drži u kući kao u samostanu. Za sve Ante krivi Valpurgu, da je odgojila Luciju u divlju i surovu, da u njoj nema nježnih osjećaja te se ni u čemu ne vidi da je odgojena u patricijskoj obitelji. Nikad ne bi pogledao širu sliku, razmotrio mogućnost vlastitih pogrešaka pri odnosu s Lucijom.

Jednom prilikom kada su Antu pitali koliko Lucija ima godina, ni sam nije bio siguran ima li šesnaest, sedamnaest ili osamnaest. To dokazuje činjenicu da ju zanemaruje i da mu nije uopće bitna.

Tek je pred kraj života, ležeći na mrtvačkoj postelji, Ante spoznao Lucijinu inteligenciju i aristokratsku profinjenost njezine pojave: *Kako je dobra, kako darovita, kako umna djevojka ta naša Lucija.*²¹

Lucijina je pobuna protiv tradicionalnih i obiteljskih okova, koje simbolizira njezin otac, uzaludna i sažaljenja vrijedna. Ona se buni, ponešto i iz razloga koji u raspravi s mužem ističe Valpurga: *U nje je nešta tvoje čudi*²².

*Tragikom svoje sudbine Lucija se nameće kao najuspjeliji lik romana. Ganutljiv slom koji doživljava potiče čitatelja na usmjeravanje pozornosti i emotivne angažiranosti prema njezinu liku*²³.

²⁰ isto, 232. str.

²¹ Novak, Vjenceslav: *Posljednji Stipančići: povijest jedne patricijske obitelji*, Zagreb, 1994., Mosta, 159.str.

²² isto, 116.str.

Lucija očev autoritet pokušava zamijeniti Alfredovim, Antin nedostatak osjećaja Alfredovom ljubavlju. Misli kako će joj Alfred osigurati pristup svijetu koji joj je inače zatvoren. Putem Alfreda želi se osloboditi očeva režima te okusiti vanjski svijet i slobodu. On za nju predstavlja samo sredstvo bijega. Umišlja da će ju povesti u slobodan i otvoren svijet. Do toga nije došlo jer ju on nikada nije volio, samo je glumio zaljubljenoga čovjeka i iskoristio ju te otišao.

3.2.2. Lucijin odnos prema majci

Lucijin odnos prema majci je ambivalentan jer ju ona voli i poštuje, a s druge strane ne želi biti pasivna kao Valpurga i prihvaćati sve što joj se nametne (biti ponižena žena, majka). Ona se buni protiv svega na što je pristajala Valpurga te se tako ujedno suprotstavlja i tradicionalnom poimanju ženskosti.

Lucija je svjesna onoga što joj je uskraćeno i upravo ta životna onemogućenost ju ubija.

3.2.3. Bratska ljubav ili nedostatak ljubavi

Lucija i Juraj nikad nisu bili u mogućnosti uspostaviti odnos bratske ljubavi jer prisni odnosi među članovima obitelji Stipančić nikada nisu postojali. Čak ni u djetinjstvu se nikada nisu zajedno igrali, šetali pa ni razgovarali. Tako nijedno od njih nije bilo u mogućnosti razviti ona čuvstva što ih ljudi razvijaju za svoju rodbinu. U ovoj situaciji možemo reći kako je i sam Juraj žrtva jer zbog očevih propusta u odgoju nikada nije mogao biti blizak sa sestrom i majkom. Zaista, otac ga je odgojio u emocionalno hladnu i ravnodušnu osobu.

Kad je došao kući nakon devetogodišnjeg školovanja, nije ni prepoznao Luciju. Već tada Valpurga i Lucija su živjele u bijedi, a on nije osjećao nikakvu

²³ Durić, D. *Autoritet i obitelj u romanu "Posljednji Stipančić" Vjenceslava Novaka // Kroatologija*. 2, 1(2011), 28. str.

sućut prema njima. U jednom pismu prijatelju Mukiju iznosi: *Ipak mi se čini da bi mi bilo draže kad bih ja mogao ljubiti svoju majku i sestru; od takove ljubavi ima čovjek, ako ništa više, a ono barem toliko koliko imaju od svoje vjere oni koji vjeruju.*²⁴ Samo u tom trenutku kao da žali što nikada nije mogao uspostaviti istinske, emocionalne odnose s njima dvjema.

3.3. Poveznica između Lucije i Valpurgje

Na početku se djela o njima dvjema govori kao o „dvije ženske glave“ koje borave u tijesnoj sobici. Te dvije „glave“ sjede u sobici zatvorenoj od svijeta i jednolično provode svoje dane. Jedino znanje o vanjskom svijetu i zbivanjima u gradu dolazi im od sluškinje Gertrude.

Ono što povezuje majku i kćer je činjenica da rodne dijade otvoren-zatvoren prostor, javno-privatno te priroda-kultura vrijede jednako za obje. One su podređena, bespomoćna i skromna sebstva koja se moraju pokoravati strogoj raspodjeli autoriteta. Njihov životni prostor je zatvoren, sveden na sobicu i kućicu. Ne smiju izlaziti u šetnje ni na zabave. Obje funkcioniraju kao zatvoreni objekti koji nemaju nikakva prava i drže se daleko od očiju drugih subjekata, javnosti. Njihova jedina pogreška je to što su rođene kao žene, osobe bez sebstva. Takve osobe su u to doba bile privatno vlasništvo muškarca, prvo oca, a zatim i supruga.

*Lucija i Valpurga su lirski obojene, zbog njih je Novak otvoreno optužio društvo. On iznosi sav svoj gnjev i bijes zbog nepravde i upropaštenih života dvaju žena o kojima nitko, pa ni njihov Juraj ne brine o njima*²⁵.

²⁴ Novak, Vjenceslav: *Posljednji Stipančići: povijest jedne patricijske obitelji*, Zagreb, 1994., Mosta, 171. str.

²⁵ Čolak, Tode: *Ka piscu i delu- Izabrani portreti, rasprave i eseji iz novije hrvatske književnosti*, Sarajevo, 1978, IGKRO „SVJETLOST“, OOUR Zavod za udžbenike, 72. str.

Valpurga i Lucija su posljednji svjedoci materijalnog propadanja i moralne erozije nekad bogate i ugledne obitelji. One su „zatočenice povijesti, uspomena i vlastitih iluzija“²⁶. Ženski likovi nisu uključeni u društvena zbivanja, iako na kraju društvena zbivanja najviše traga ostavljaju na njima. Obje završavaju tragično: bolesna i nemoćna Lucija polagano umire uzalud očekujući dolazak „zaručnika“ Alfreda, a Valpurga umire gotovo dvije godine kasnije, kao jedna od gradskih sirotinja.

4. ODGOJ ŽENA

Valpurga je bila odgojena odgojem koji je u ženskoj djeci gušio svaku samostalnost, gdje se učilo da je svijet svake žene podređen mužu. O Lucijinu odgoju se brinula pasivna majka. Od žene se samo zahtijeva da bude dobra domaćica i vjerna supruga koja razumije svog muža i tako mu ugađa, kao što je jednom prilikom Ante rekao Valpurgi.

Patricijsko društvo određuje kako treba odgajati djecu, što se od njih očekuje, koji je položaj supruge i sl. Zato izvore problema ne treba tražiti samo u Anti, nego i u patricijskom društvu, normama koje su tada bile općeprihvaćene. *Prvi značajniji utjecaji na dijete i njegovo ponašanje dolaze od roditelja, a na obiteljske prilike uvelike utječe društvena, klasna situacija. Patrijarhalno društvo te ekonomski odnosi utječu na samu strukturu odnosa u obitelji Stipančić, od odnosa supružnika jednog prema drugome, ali i prema djeci²⁷. Modeli ponašanja za dijete su prije svega njegovi roditelji, a zatim braća i sestre te ostali članovi obitelji.*

²⁶ Nemeć, Krešimir: *Povijest hrvatskog romana od početaka do kraja 19. stoljeća*, Zagreb, 1995., Znanje, 231. str.

²⁷ Đurić, Dejan: *Autoritet i obitelj u romanu "Posljednji Stipančić" Vjenceslava Novaka // Kroatologija*, 2, 1(2011), 20. str.

Idealizirani otac trebao bi omogućiti kćerinu integraciju u vanjski svijet, omogućiti joj slobodnije kretanje, slobodu izbora i druženje s drugom djecom. Čak i sam Juraj (u pismu prijatelju Mukiju) iznosi kritiku vlastitog oca koja je ujedno kritika patrijarhalnih predrasuda.

5. OBRAZOVANJE

Valpurgino je obrazovanje potpuno zanemareno jer su kultura i dominacija domene muškaraca i njihovo isključivo pravo²⁸.

Na obrazovanje utječu različiti društveni uvjeti, ali i ekonomski uvjeti koji upravljaju odnosima među članovima te sustav identifikacija na relaciji roditelji-djeca. Valpurga nikada nije razmišljala o svome školovanju, nije joj bilo bitno što je neobrazovana, iako bi joj obrazovanje zasigurno pomoglo kako bi se bolje snašla u životu nakon Antine smrti. Tada bi mogla samostalnije i bezbrižnije živjeti. Kako je Ante uvijek upravljao materijalnim sredstvima, ona nije bila svjesna da za život treba imati novac.

Dok se u Jurjevo školovanje ulagalo mnogo, Lucijino je bilo potpuno zanemareno *jer je prema načelima onoga doba žena bila vezana uz zatvoren prostor, privatnu sferu i domenu prirode. Njezina jedina opcija bila je da postane dobra supruga i majka te u potpunosti podredi svoje sebstvo obitelji*²⁹.

*Ženina naobrazba, točnije nedostatak iste, nameće ovisnost o muškarcima i čini ih podložnima zbog čega se sužava krug njihova interesa tako da on isključuje širu zajednicu*³⁰. Ženama je onemogućeno školovanje, sudjelovanje u društvenom i kulturnom životu te sudjelovanje na tržištu rada, čime su izgubile

²⁸ isto, 28. str.

²⁹ isto, 36. str.

³⁰ Pateman, Carole: *Ženski nered, demokracija, feminizam i politička teorija*, Zagreb, 1998., Ženska infoteka, 34. str.

mogućnost osiguravanja vlastite egzistencije. Valpurgin jedini uspjeh u životu postignut je služenjem mužu i djeci, umjesto znanjem i učenjem.

Valpurga jednom prilikom priča s Antom jer želi poslati Luciju u ženski zavod u Gradac (kamo ide kći sudca Zenkera, Lucijina vršnjakinja Ema), ali Ante bez imalo razmišljanja odbija to učiniti, smatrajući kako bi im to bio preveliki trošak. Želi sav novac ostaviti za Jurjevo školovanje i ulagati samo u njega. Za Luciju kaže: *Bit će dobra kućanica, a to je glavno*³¹.

Ante je ipak odlučio nabaviti Luciji učitelja za talijanski i njemački jezik. Daje joj čitati knjigu o odnosu s ljudima i čvrsto zabranjuje čitanje romana (jer smatra da su oni prvi korak u moralnu propast). Lucija se ne obazire na njegovu zabranu te kriomice čita i upija romane jedan za drugim. Čak i pri tome pokušaju obrazovanja očit je Antin autoritet jer on određuje što bi Lucija trebala učiti i čitati.

³¹ Novak, Vjenceslav: *Posljednji Stipančići: povijest jedne patricijske obitelji*, Zagreb, 1994., Mosta, 61.str.

6. ZAKLJUČAK

Posljednji Stipančići Vjenceslava Novaka obrađuju raznovrsnu problematiku, a ovdje je obrađena problematika povezana sa ženskim članovima obitelji, Lucijom i Valpurgom te njihovom sudbinom.

Glavni Antin problem je što žene identificira sa svojom majkom i konzervativnim poimanjem gdje su žene samo domaćice i vjerne supruge. To njegovo konzervativno razmišljanje mu onemogućuje da vlastitoj kćeri omogući osnovna prava. Zbog predrasuda svoga vremena, žene smatra bićima drugog reda. Položaj djece u obitelji je nejednak jer se pozornost pridaje muškom, a zapostavlja se žensko dijete.

Kod Vjenceslava Novaka, individualne perspektive uvijek korespondiraju sa sudbinom kolektiva. Imamo sukob pojedinca i društva jer društvo sputava pojedinca u njegovim osnovnim pravima i oblikovanju njegova karaktera. Možemo reći da sudbina kolektiva ponajviše utječe na sudbinu žena, iako su one najmanje uključene u taj kolektiv te društvena i politička zbivanja.

7. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

U *Posljednjim Stipančićima* pratimo društvene promjene koje su dovele do propasti patricija i njihova načina života. Sve je prikazano realističkom metodom, bez imalo uljepšavanja i idealiziranja. Najveće žrtve svih društvenih, ekonomskih i političkih promjena su žene. Na njih promjene ostavljaju najviše traga, a najmanje im se mogu oduprijeti. Rad je nastao nakon čitanja romana *Posljednji Stipančići* i proučavanja dodatne literature. Istraživanje teme o ženskim likovima je samo započelo. Ostalo je još mnogo prostora za daljnje istraživanje.

Ključne riječi: autoritet, feminizam, identitet, obrazovanje, obitelj, odgoj, patrijarhat, sebstvo, ženski likovi

8. POPIS LITERATURE

1. Babić, Dragomir: *Podgorska dimenzija Vjenceslava Novaka* // Senjski zbornik 10/11(1983/84), 239.-246.str.
2. Čolak, Tode: *Ka piscu i delu- Izabrani portreti, rasprave i eseji iz novije hrvatske književnosti*, Sarajevo, 1978, IGKRO „SVJETLOST“, OOUR Zavod za udžbenike, 39.-85.str.
3. Durić, Dejan: *Autoritet i obitelj u romanu "Posljednji Stipančić"* Vjenceslava Novaka // Kroatologija. 2, 1(2011), 19.-41.str.
4. Fromm, Erich: *Autoritet i porodica*, Zagreb, 1986., Naprijed
5. Katunarić, Vjeran: *Ženski eros i civilizacija smrti*, Zagreb, 2009., Naklada Jesenski i Turk
6. Nemeć, Krešimir: *Povijest hrvatskog romana od početaka do kraja 19. stoljeća*, Zagreb, 1995., Znanje
7. Novak, Vjenceslav: *Posljednji Stipančići: povijest jedne patricijske obitelji*, Zagreb, 1994., Mosta
8. Pateman, Carole: *Ženski nered, demokracija, feminizam i politička teorija*, Zagreb, 1998., Ženska infoteka